

СТАНОВИЩЕ

От **Доц. д-р Радка Петрова Иванова**, Икономически университет – Варна, факултет „Управление“, катедра „Управление и администрация“. Научна специалност: 05.02.20. „Социално управление“.

Член на научно жури съгласно заповед № Р-109-479/16.11.2023 г. на Ректора на Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна.

Относно: защита на дисертационен труд на тема: **Циркулярната миграция на здравните професионалисти – нагласи, предизвикателства и перспективи в България** с автор: **Илияна Анчева Георгиева**

за придобиване на образователна и научна степен „доктор“, по професионално направление 3.7. Администрация и управление, докторска програма „Организация и управление извън сферата на материалното производство (в здравеопазването)“.

I. Данни за процедурата и обща оценка на дисертационния труд

Илияна Анчева Георгиева е била докторант в редовна форма на обучение в ДП „Организация и управление извън сферата на материалното производство (в здравеопазването)“ в катедра „Икономика и управление на здравеопазването“, Факултет „Обществено здравеопазване“ при Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ – Варна.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита на заседание на катедра „Икономика и управление на здравеопазването“ съгласно Протокол № 12/23.10.2023 г. Изпълнени са всички поставените задачи в индивидуалния план на докторанта и е постигнат необходимият брой кредити и положителна атестация.

Докторантът се е фокусирал върху актуална тема за изследване в дисертационния си труд, като вниманието е насочено към значим съвременен проблем, характеризиращ се с динамични темпове на развитие в световен аспект.

Общият обем на дисертационния труд е 188 страници. Включва въведение (6 стр.), три глави (139 стр.), заключение (2 стр.), списък на използваната литература (16 стр.) и две приложения (17 стр.). Основният текст съдържа 29 таблици и 29 фигури. В списъка на използваните литературни източници са включени 220 източника, от които 20 на български и 200 на английски език.

II. Характеристика и оценка на съдържанието на дисертационния труд

Във **въведението** докторантът представя актуалността на избраната тема, предизвикателствата, пред които са изправени здравните системи на страните от цял свят, значимостта на проблема с недостига на медицински специалисти в глобален план. Дефинирани са предметът и обектът на изследване, посочена е неговата цел, както и шест изследователски задачи за нейното изпълнение. Формулирани са теза и пет хипотези на изследването. Представени са изследователските подход и методи, които докторантът използва в хода на своето изследване. Описаните ограничения характеризират обхвата на дисертационния труд.

В **първа глава** докторантът разглежда теоретичните основи при миграцията на здравни професионалисти, като представя различни концепции и анализира спецификите на този проблем. Разгледани са различни дефиниции на понятието *миграция* и формите на това

явление, като е направено уточнението, че вниманието в дисертационния труд е концентрирано върху международната миграция на здравните професионалисти. Характеризирани са теориите за миграцията по отношение на техните класификации, особености, както и основните критики към теориите. Основните причини за миграцията са разгледани в две групи, съобразно авторовите разбирания, а именно – „отблъскващи“ и „привличащи“ фактори, като икономическите мотиви са определени за такива с най-голямо значение. Систематизирани са и ефектите от движението на здравните професионалисти, положителните и отрицателните последици за здравните системи.

Характеризирано е явлението *циркулярна миграция*, анализирано е неговото значение за здравните системи и са изведени основните форми и причини за циркулярна миграция. В края на първа глава са направени изводи за значимостта на миграцията на здравни професионалисти относно дефинираните цел и задачи на дисертационния труд.

Във **втора глава** на дисертационния труд вниманието е фокусирано върху възможностите за преход от перманентен характер на миграционните движения към циркулярен такъв. Представена е методиката на изследването, като е направен опит за проследяване на измененията в миграционните движения на българските медицински специалисти. Използвани са количествени и качествени методи за анализ (системен, дескриптивен здравно-политически, сравнителен анализ, анализ на вторични количествени данни, социологически и статистически методи).

Социологическото проучване включва онлайн-анкета и интервю. Анкетното проучване е проведено през периода май-юни 2022 г. от специализирана социологическа агенция сред лекари, зъболекари, медицински сестри и акушерки в България чрез специализирана онлайн анкета, състояща се от 36 въпроса предимно от затворен тип. През периода ноември 2022 г. – юни 2023 г. е поведено интервю сред целенасочено селектирани здравни професионалисти, които са участвали в циркулярна миграция. Разработеният за интервюто въпросник включва три основни теми, отнасящи се до целите и мотивите за миграция на медицинските специалисти; причините за циркулярна миграция, срещани трудности и възприемани ползи и негативи от участие в явлението; оценката на условията в страната за развитие на циркулярната миграция.

Анализирани са европейската и националната законодателна рамка в областта на циркулярната мобилност, кодекси за етично набиране на здравни професионалисти, адаптирани към особеностите на здравните системи на отделни държави, споразумения за двустранни и многостранни сътрудничества, различни проекти и програми, като най-често прилаганите инструменти за стимулиране на циркулярната миграция на европейско и международно равнище. Разгледан е и миграционният профил на здравните професионалисти в България, като е направено сравнение с тези в ЕС за периода 2010-2020 г. В края на втора глава докторантът е систематизирал няколко основни извода относно миграционните движения на българските здравни професионалисти.

В **трета глава** на дисертационния труд се анализират резултатите от проведеното проучване по отношение на нагласите за миграция на медицинските специалисти в България. При формиране на извадката като определящи фактори са използвани типът на населеното място и професията на респондентите. Изследвано е мнението на анкетираните за възможностите за професионална реализация и условията на живот в България. Изведени са факторите, определящи избора на респондентите дали да живеят и работят у нас. Засегнат е и въпроса за миграцията на здравните професионалисти в условията на възникналата пандемия COVID-19, която не увеличава нагласите за работа в чужбина на преобладаващата част от респондентите.

Сред основните направени изводи в края на трета глава е твърдението, че медицинските специалисти в България изпитват висока неудовлетвореност от условията в здравната система и с нея са свързани факторите, които ги отблъскват в най-висока степен. Установено е, че най-голям дял сред медицинските специалисти с опит в чужбина се

открояват медицинските сестри. По отношение на лекарите-специалисти с по-висок интерес за миграция се отличават тези с по-малък професионален опит. Направено е сравнение между получените резултати от респондентите, участвали в онлайн-проучването и тези, взели участие в проведеното интервю. Констатирани са съвпадения относно основните причини за миграция и ремиграция, основните ползи от циркулярна миграция, както и липса на единно мнение по отношение на условията, които могат да стимулират циркулярната миграция сред медицинските специалисти. Разработен е *модел за стимулиране на циркулярната миграция*, включващ фактори за миграция, ефекти от миграцията, инструменти за стимулиране на циркулярната миграция.

Направени са изводи в края на трета глава относно резултатите от проучването, потвърждаването на четири от хипотезите и отхвърляне на хипотеза номер три поради липса на статистически значими разлики в удовлетвореността от условията на живот и работа в България между здравните специалисти, работили и в друга страна и тези, които не са работили в чужбина. Потвърдена е формулираната изследователска теза във въведението на дисертационния труд. Въз основа на направените изводи от проучването са формулирани препоръки на няколко нива: на национално, регионално ниво, ниво лечебно заведение.

В **заключението** на дисертационния труд са представени основните изводи от изследването на докторанта, като е следвана логическата структура на дисертацията. Формулирано е кратко и ясно.

III. Приноси и значимост на разработката за практиката

Справката за приносите в дисертационния труд на докторант Илияна Георгиева отразяват направеното проучване в *теоретико-методологически аспект* (изведени са и са систематизирани привличащите, задържащите фактори и факторите за ремиграция, както и основните ефекти на миграцията върху държавите по произход, държавите-дестинации и медицинските специалисти и възможностите, предоставяни от циркулярната миграция), *научно-приложен аспект* (разработен е методически инструментариум за изследване на нагласите за миграция сред българските медицински специалисти, както и модел за стимулиране на циркулярната миграция) и *практико-приложен аспект* (формулирани са препоръки за стимулиране на циркулярната миграция в три направления – национално, регионално ниво и ниво лечебно заведение).

Приемам посочените приноси на стр. 52 в автореферата.

IV. Преценка автореферата и публикациите

Авторефератът е с обем 54 страници. Коректно и пълно отразява структурата на изследването, изводите и препоръките, които дисертантът е формулирал. Правилно са оформени приносите и публикациите по дисертационния труд.

Четири от представените от докторанта публикации са самостоятелни, а петата е в съавторство. Те отразяват основни аспекти на дисертационния труд и са публикувани в специализирани издания с медицинска тематика.

В **лексикално и стилово отношение** считам, че дисертационният труд, авторефератът и публикациите са разработени в съответствие със съвременния академичен стил на писане, характеризират се с разбираем научен език, целесъобразно използване на терминологията в областта на избраната сфера на изследването. Коректно са цитирани използваните литературни и информационни източници в разработката.

V. Критични бележки и препоръки

Нямам критични бележки.

Препоръка: докторантът да продължи и задълбочи своите изследвания в избраната област.

VI. Лични впечатления от докторанта

Не познавам лично докторанта Илияна Георгиева. Запознах се с научните ѝ разработки във връзка с настоящата процедура.

VII. Заключение

Общото ми впечатление от представения дисертационен труд на тема **„Циркулярната миграция на здравните професионалисти – нагласи, предизвикателства и перспективи в България“** е, че той има завършен вид и отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника към него. Дисертационният труд притежава необходимите качества на самостоятелно научно изследване. Налице е теоретичен анализ и синтез на актуална проблематика. Съдържат се приноси с научно-теоретичен, научно-приложен и практико-приложен характер. Решени са поставените задачи и е доказана изследователската теза.

Достойнствата на представения дисертационен труд ми дават основание да **дам положителна оценка** и да предложа на уважаемото жури **да бъде присъдена образователна и научна степен „доктор“** по ДП „Организация и управление извън сферата на материалното производство (в здравеопазването)“ в ПН 3.7. „Администрация и управление“ на **Илияна Анчева Георгиева**.

08.01.2024 г.
гр. Варна

Член на научното жури:
(доц. д-р Радка П. Иванова)

Заличено на основание чл. 5,
§1, б. „В“ от Регламент (ЕС)
2016/679